

Diss.

2130

-16-

Diff. 2130 (16.)

DISSERTATIO INAUGURALIS
DE
SYMPTOMATIBVS
FEBRILIBVS.

QVAM
EX VNAMIMI CONSENSV FACULTATIS
MEDICAE

CVM
ADIVNCTIS COROLLARIIS

PRAESIDE
ILLVSTRI, CLARISSIMO, DOCTISSIMO, CON-
SULTISSIMO, ET EXPERTISSIMO
VIRO AC DOMINO

D. CAROLO CASP. STEBOLD,
MED. ET PHIL. DOCT. ANAT. CHIRVRG. ET ARTIS OB-
STETR. PROF. PVBL. ET ORD. REVERENDISS. AC CEL-
SISS. S. R. I. PRINCIPIS EPISC. BAMBERG ET WIRCE-
BVRG. FRANCIAE ORIENT. DVCIS CONSILIAR. AVL.
ET ARCHIATRO NOSOCOMII IVLIAEI CHIRVRG. PRI-
MAR. ACADEM. IMPERIAL. NATVRAE CVRIOS. AD-
IVNCTO, REGIAE CHIRVRG. PARIS. ET ELECTO-
RAL. MOGVNT. SCIENTIARVM

VTILIVM SOCIO,
PRO DOCTORATVS MEDICI GRADV
DIE III. SEPTEMBR. MDCCLXXXVIII.

PROPVGNABIT
AVCTOR ET RESPONDENS
IOSEPHVS SCHMIEG,
WIRCEBURGENSIS, AA. LL. ET PHIL. DOCTOR.

←—✠—✠—✠—✠—✠—✠—✠—→
Typis Francisci Ernesti Nitribitt, Vniuersitatis
Typographi.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

REVERENDISSIMO ET CELSISSIMO
DOMINO DOMINO

FRANCISCO
LVDOVICO

S. R. I. PRINCIPI,
EPISCOPO

BAMBERGENSI

ET

WIRCEBURGENSI,
FRANCIAE ORIENTALIS
DVCI

CET. CET. CET.

PRINCIPI SVO CLEMENTISSIMO,
GRATIOSISSIMOQUE PATRIAE
PATRI

HANC DISSERTATIONEM
SVBMISSISSIME DICAT, DEDICAT ET
CONSECRAT

Auctor,

REVERENDISSIMO ET CRISTISSIMO

DOCTISSIMO

FRANCISCO

ADONIS

2. R. I. P. R. I. N. C. I. P. I.

EPISCOPUS

R. A. M. B. E. R. G. E. N. S. I.

ET

H. I. C. E. B. V. R. G. E. N. S. I.

FRANCISCA ORIENTALIS

D. V. C. I.

ET. CET. CET.

PRINCIPIS SNO CLEMENTISSIMO

GRATIOSISSIMO PATRINE

ALTI

HANC DISSERTATIONEM

STRENUSSIME DICAT DEDICAT ET

CONSECRAT

PRAEFATIO.

*N*on omnia sed praecipua febris symptomata,* quae singularem attentionem medici, & curam sibi vindicant, pertractare suscepi. Legi, quae nuper STOLLEVS in aphorismis de hac materie tradidit, reperique multa inesse dubia, & vexata, multa, quae severiori examini submissa non consistunt, multa, quae omitti potuissent.

Ea igitur secernere, quaeque vel a Praeceptoribus hausi, vel legendo alios Auctores acquisivi, adiicere, huius, quam propono, disputationis finis fuit.

Tironi medico specimen edituro nihil aliud suppetit, quam colligere ea, quae in variis Auctoribus sparsa habentur, aut doctrinam a Praeceptoribus traditam dilucide, aut nova

A 3

for-

* Hinc ea symptomata transiui, quae ex morbo ipso fluunt, & sponte cessant, ubi apta morbo medela adhibita est, v. g. anxietas, singultus, cephalalgia, exanthemata, ructus, flatus &c. Equidem me non latet, in nonnullis casibus & ista curam singularem desiderare; verum id rarius accidit.

forte methodo exponere. Inuenire noua paucorum est.

Experientia vero & ratione omnis scientia medica nititur: illa proponit, haec seligit & disponit. Authoritati nullum ius est in scientiis; & si vlla datur, eam fidelis, adcuratus, & sincerus observator sibi solum arrogare potest.

Veneror Celeberrimum STOLEEVM, quem certe omnes boni maximo rei medicae detrimento praematura morte abreptum esse lugent. Authoritatem habent eius observata; sed eius dogmata, quatenus ab observatis dissentiunt, cuilibet ad trutinam disquisitionis reuocare licet. Nec, qui totius se errasse ipsemet sincere fatetur. succenseret, si adhuc viueret, alii errores ostendenti.

Ruunt systemata, quae futili opinionum & hypothesium fundamento nituntur. Hinc tot in arte nostra controuersiae, & disceptationes, quae licet ingratae discenti, arti nociuae, tamen vero stabiliendo maxime inseruiunt. Ex oppositis veritas clarius elucescit.

Eius studium me totum hucusque occupauit. Quam prope illi accesserim, aequus orbiter diiudicet.

DE FRIGORE FEBRILI.

§. I.

Frigus febrile peculiaris neruorum inprimis cutaneorum sensus & affectio est, quam ingrata irritatio causæ morbificæ producit; inde varietas & diuersus eius gradus, qui respondet partim irritabilitati febricitantis, partim causæ, quæ frigus parit, magnitudini & ingenio. *

A 4

Fri-

* Theoria CULLENI febrilis magis veri speciem habet, quam substantiam.

„ Ponere pro causa febris atoniam & spasmus
„ ipsimet inuentori arduum videtur intellectu. Ato-
„ nia sano, & communi sensu accepta plane ex-
„ cludit spasmus. Minus intelligibile est, debili-
„ tatem a stimulo febris productam systemati san-
„ guifero stimulum indirecte adferre. Sed sit ita!
„ quid inde boni in formanda indicatione practica?
„ Maneamus intra limites, quos ultra citraque va-
„ gari pene idem est, vt cl. P. meus ait, ac nu-
„ gari. „

Frigus vero, vti calor, duplex est: aliud, quod physicum dici meretur, thermometro cognoscendum; aliud animale, quod solus apprehendit sensus siue aegri, siue medici, & adstantium.

Vtriusque magna discrepantia, vti pulcherri-
mis ostendit experimentis HAENIVS, * saepe pars
vna corporis humani calet, imo vritur, dum al-
tera friget.

Alia distinctio & male a nuperis praetermissa,
est, quae petitur a sensu & aliis frigus comitan-
tibus symptomatibus, vnde horripilario, algor,
rigor.

§. 2.

HORRIPILATIO.

Levis, subitoque transeuns cutis ex dorso con-
strictio spasmodica cum sensu frigoris dicitur hor-
ror, vel horripilatio.

Excitatur ab ingressu febris; frequenter repe-
tit. Interdum per aliquot dies durat, saepius ini-
tio febris cum calore alternat, aliisque symptomati-
bus iungitur.

Complu-

* Cel. HAEN in variis partibus Rationis suae meden-
di inprimis IIma.

Complures febres a solo horrore cum frigore ordiuntur, etiam intermittentes; etsi hae, si exquisitae fuerint, magis cum rigore inuadere soleant.

Horripilatio porro datur vaga, assidua*, periodica, epigenomena, critica.

§. 3.

PRAESAGIA.

Pro natura modi, & durationis horror facilem, difficilemque praebet significationem.

Horripilationes vagae cum vel sine extremorum frigore praenuntiant eruptionem febris; in ipso autem vigore febris dorsum aliamque partem pererrantes, abscessum.

Vespertinae, vagae horripilationes subsequente calore, & sudore in pleuritide, peripneumonia, hepatitide suppurationem significant.

Si nimis diu durat, continuoque vexat, vel saepe recurrit, indicat vel copiam materiae morbum committentis, vel malignitatem, vel transmutationem morbi in diuersum statum.

In cruditate morbi saepe recurrentes semper mali sunt, nisi breui solutio contingat.

A 5

Pe

* Inde Veterum febris horrida seu *φεινῶδης* dicta.

Periodicus horror in continuis si oritur, signum est, febrim ex continua in intermittentem verti.

Remittentes perfectae cum vespertino horrore accessus reiterare solent, qui tamen in vigore non amplius apparet.*

Si in decursu morbi horripilatio oritur, vel gangraena imminet, vel nova succedit febris.

§. 4.

COROLLARIA.

Hinc intelligitur.

1. Quid indicet horror periodicus?
2. Quid erraticus in acutis & chronicis?
3. Cur illis, qui frequenter in acutis inhorrescunt, saepe abscessus fiant?
4. Cur phthisici & hectici saepe horreant?
5. Cur in acutis horror & rigor debilitatis ita metuendi?
6. Cur adeo mala sit conuulsio horrore in acutis superueniens?

§. 5.

FRIGVS ALGOR.

Frigoris paulo maior gradus plerumque cum pallore, torpore, & valetudinis aduersae sensu Algor vocandus est. Mul-

* Exemplum habet STOLLE in peripneumonia biliosa
P. I. Rat. med.

Multiplex vero huius forma & differentia. Simplex cernitur, aut cum horripilatione iunctus: per uniuersum corpus, aut in aliquibus duntaxat partibus. Subinde aeger valdopere friget, quin sentiat. In malignis praesertim intermittentibus algor diuturnus, marmoreus periculum indicat, & vim vitalem oppressam.

§. 6.

PROGNOSIS.

Frigus statim tempore reuertens in febre apparenter continua latentem aut complicatam febrem intermittentem indicat. Quandoque etiam in homine non febricitante abscessum.

Frigus cum sudore vniuersali die iudiciali ceteris bonis & in homine temperamenti irritabilis adstantes terret, non medicum.

Frigus magnum, marmoreum cum sudore frigido, viscido in facie praepressis, iugulo, pectore, pulsu tenuissimo, debilissimo. celerrimo fatum proximum denotat.

Idem frigus cum indolentia post dolores acutos, mentis praesentia & hilaritate breui lethale. *

§. 7.

* Fallacia est, quae optimum Virum non semper bene ratiocinantem delusit, quum ait: diu per septimanas fere semper interdum frigere, velut ab aura frigido.

§. 7.

PRAESAGIA HIPPOCRATIS

Labia liuida, aut etiam resoluta & inuersa, & frigida mortifera.

Aures frigidae, pellucidae, contractae lethales sunt. S. 8.

In morbis acutis frigus partium extremarum malum.

Qui refrigerantur, nec sine febre superioribus partibus exsudantes anxii, phrenitici, ac desperati in acuta febre redduntur.

§. 8.

RIGOR FEBRILIS.

Ea frigoris sensio, quae cum tremulo motu artuum, & maxillae inferioris coniungitur, Rigor vocatur.

Duplex vero rigor recte statuitur:

1. Symptomaticus.
2. Criticus.

An-

gidio, cum morositate, irritabilitate mentis aucta, noctu vero inquietum esse, incalescere, vigente interim appetitu febrem grauem putridam nervosam futuram portendit STOLL Aphorif. pag. 218.

Conferatur etiam Rat. med. T. II. ubi ratio huius asserti legi potest. Seminium morbi accidentale confudit cum causa.

Annot. Huic tertium addit BAGLIVIVS periodicum.

§. 9.

A rigore incipiunt febres intermittentes — inflammatoriae — ardentes — & nonnullae acutae.

Discrimen frigoris & rigoris facit vehementia stimuli, & temperies.

§. 10.

Causa rigoris eadem est, quae frigoris.

Ex symptomatibus hunc affectum comitantibus euidenter liquet, frigus & rigorem minime oriri a sanguine in extremis vasis stagnante * aut circuitu eius imminuto. Spasmodicae sine dubio naturae est, uti omnia phaenomena id testantur. Cum pulsu forti, & frequenti rigorem in acutis observauit Cel. PRAECEPTOR. Post rigorem die critico obortum salutaris quandoque crisis oritur, monente iam HIPPOCRATE.

Quartanarum rigor plerumque vehemens, subinde diuturnus, tumque senibus perniciosus.

Frigoris & rigoris diuturnitas generatim vel morbum grauem fore, vel malignum indicat.

Pro

* Hanc frigoris theoriam iam antiquatam denuo in suis aphorismis proposuit STOLLEVS pag. 217. qui tamen sapienti consilio caloris causam proximam, ut litem euitaret, transiuerit.

Pro diuerso frigoris gradu varia alia sympto-
mata insimul hoc primum febris signum comitari
solent, vti oscitatio, pandiculatio, pallor, vel liuor
unguium, atque labiorum; rigor; torpor; immi-
nuta sensibilitas; obliuio, ignorantia; pulsus par-
uus, frequens, inordinatus.

§. II.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS.

Rigores multi torpidi maligni sunt.

Quibus sexta die rigores sunt, hi aegre iudi-
cantur.

Continui rigores in acutis pravi sunt.

Rigor cum distentione neruorum in posteriora
occidit.

Vrinae cum rigore suppressae malae, & Con-
uulsione, tum alias, tum si quis antea graui sopore
pressus fuit.

Rigores veluti in febre tertiana, si in media in-
ordinata febre exacerbentur, valde maligni sunt.

Ignorantia cum rigore malum.

Soporosi rigores aliquatenus perniciosi — —

In his frigiditas posteriorum partium Conuul-
sionem accersit.

Rigor

Rigor continenter vexans corpore iam debili existente lethalis est.

Rigores ex dorso molestiores sunt.

§. 12.

COROLLARIA.

Quid ex frigore, horripilatione, rigore praedici potest?

Cur tanta huius symptomatis varietas in diversis febribus?

In quibus aëgris rigor febrim ordiens malus?

An nunquam licet Calefacientia in frigore exhibere, & qualia?

Quando rigor in decursu febris superueniens bonus, quando malus?

Cur calefacientia, & aromatica in ipso frigore data inflammationem sæpe grauissimam, & pectoris dolores, & peripneumoniam excitant?

Quid significat algor, vel horripilatio post febres repente orta?

Quando mali moris, & quibus ex signis id colligitur.

An mors, quae in frigore febrium intermittentium quandoque senes obruit, a stagnante circa cor
&

& pulmones sanguine, vti HARVEIVS, & ex eo alii AA. statuunt, annon fallacia subest?

§. 13.

CVRATIO.

Dum frigus validum, aut rigor hominemprehendit, calidis non calefacientibus ingratus sensus mitigandus est.

Optime datur potus infusi grati leniter stimulantis, & calidi, vel theæ ex floribus sambuci, tiliae, herbae melissæ, quam aeger singulis horae quadrantibus sorbillet.

Gelida autem si membra fuerint, utilis erit

- a) Fricatio blanda.
- b) Forus ex linteis calefactis inprimis pedum.
- c) Inunctio.
- d) Vapor, aut balneum.

Si atrox frigoris spasmus vim cordis & artiarum nimium frangat, & aeger vel senex, vel exhaustus fuerit; cardiaca, vinum calefactum, & liquor mineralis multum infuso theae dilutus cum succo citri, atque calidus exhiberi possunt.

Quibus mature & prudenter adplicatis imminens periculum feliciter auerruncatur.

Maxime huius ratio habenda est in febre intermittente. Contra remittentium frigora; & horripilationes nihil medicamenti efficitur. Magis in his spectari debet diagnosi, & prognosis.

CALOR.

CALOR.

§. 1.

Proprium & pene caractèristicum omnis febris symptoma calor est, cuius tanta in cognitione huius mali dignitas, ut complures ex Veteribus, & adhuc nuperi * omnem febris naturam in calore praeter naturam aucto poni posse autumauerint. Cui quidem sententiae etsi casta experientia non adstipuletur, negari tamen nequit in plurimis febribus semper aliquod dari innati caloris augmentum, quod saepe contrectans manus, saepe solus aegri sensus, quandoque thermometrum more Haeniano adplicatum manifesto demonstrant.

Duo sunt, ex quibus Auctores practici febris magnitudinem, & gradum aestimare solent, calor quippe & frequentia pulsus. Sic saltem eos intelligi debere opinor, qui in enarratione casuum, morbi acutiem indicaturi, his paucis verbis, *febris magna*, *febris valida*, utuntur. Quorum etsi ambiguus nec adhuc determinatus sensus sit, vel alterutrum tamen, vel utrumque febris nomine comprehendisse videntur.

§. 2.

CALORIS DISCREPANTIA.

Caloris vero, qui in febribus vario gradu augetur, duplex differentia statuminari debet.

B

imo.

* Cel. VOGEL, BRENDL. &c.

1mo. Animalis, qui denuo vel solo tactu adstantium, vel solo aegri sensu dignoscitur. *

2do. Physicus a priori diuersus, cuius praesentiam & gradum thermometer ostendit. **

§. 3.

ALIAE ET MAGIS PATHOLOGICAE CALORIS DIFFERENTIAE.

Calor porro animalis vario non solum gradu, sed etiam modo, in aegrotis febris implicitis exardescere solet; unde varium & memorabile caloris discrimen nascitur.

Datur itaque

Calor mitis.

ardens. ***

acer, mordax. ****

uni-

* Confer. Cel. & summa pietate venerandi PRAECEPTORIS Elementa Physiol. patholog. Vol. 3. & in eius praeceptis semiologicis.

** Hic calor etiam aliquo tempore post mortem perstat; non igitur ab attritu deriuari potest. Conf. HAEN Rat. med. T. II.

*** Calor intolerabilis, & sitis inexplebilis duo characteristicae febris ardentis symptomata sunt.

**** Maximum febrium putridarum indicium GALENVS posuit caloris qualitatem: nihil enim suave, nihil moderatum habet. Sed mordax potius quodammodo est,

Calor vniuersalis.

partialis, topicus.

inaequalis.

ficcus.

humidus.

exaestuans.

§. 4.

CAVSÆ.

Calorem physicum motu & attritu, animale
contra frictu, impulsu, & neruorum certa irrita-
tione semper augeri pene certum est.

Sed missis subtilibus caloris animalis causis vi-
deamus eas, quae magis imperio medici subiectae
sunt. Constat autem obseruatione calorem in ho-
mine sano, & saepissime etiam in febricitante, ma-
gis accendi.

1. *A circuitu sanguinis vehementiore.*

Hinc aucto pulsuum numero increscit vna ca-
lor, etsi dissimulare nequeam, vtramque affectio-
nem ab eadem causa produci posse. *

B 2

2.

est, vt laedat, mordeatque tactum, veluti fumus
oculos & nares. GALEN. de feb. different. Eundem
calorem PRINGLE in malignis deprehendit.

* Hic certe theoria CRAWFORDII de calore animali, &
magis in sequentibus manca, & imbecilla videtur.

2. *Ab incitantibus animi perturbamentis.*

Quae igitur calida vocat C. P. v. g. ira, gaudium, amore, desiderio, pudore.

3. *A stimulo inflammatorio.*

Is ceteris paribus omnium maximum producit calorem. Parti singulari inflammatae si pasta vel puls superhabetur, breui exarescit. Quantum non aestuat variolosus per totam cutim inflammatus!

4. *A stimulo bilioso.*

Vehementi etiam aestu torqueri solent, quos febris biliosa affligit; immanis febris ardentis calor est, qui bile expulsa, aut medicamentis cicurata mox remittit, aut conquiescit. Differre hunc a phlogistico inprimis acritate, attrectatio docet, & medendi methodus.

5. *A stimulo putrido animali.*

Acer, mordax calor est, quem in febribus putridis, ichorosis, & nonnullis hecticis tactu persentiscimus. Is adeo post mortem persistat, ut C. P. saepissime observavit. Hunc domant ea remedia, quae putrorem cohibent, vel tollunt. *

6.

* Sed quanta vis caloris in febre? In hac recidiva plus 4 libris sanguinis detractum est, dum interea calor naturali calore humano semper superior deprehendebatur. Quanta humorum copia aut rarefactio post demtas 50 sanguinis uncias pulsus ad mortem usque

ple-

6. *Ab effervescencia.*

Oriuntur frequenter in acutis morbis breues quidam & euanidi motus, qui se per corpus diffundendo deflagrant, & speciem effervescenciae aemulantur. Obscura horum motuum causa est, satis evidens vero effectus. Aliquoties per diem redeunt, euanescent. In metamorphosi morborum, ut & in febribus lentis hanc caloris causam quilibet animadvertere poterit.

Huius soboles sunt ardores topici. Quo plus phlogisti in corpore, eo maior effervescencia.

7. *Ab ingestis.*

Calida - spirituosissima - alexipharmaca calorem producere ardentem peruulgatum est.

8. *Ab ambientibus.*

Vti a calore lecti, cubilis, foci, aeris clausi, non renouati. De hac caloris adscititii causa egregie SYDENHAMUS, HAENIVS agunt.

§. 5.

PROGNOSIS.

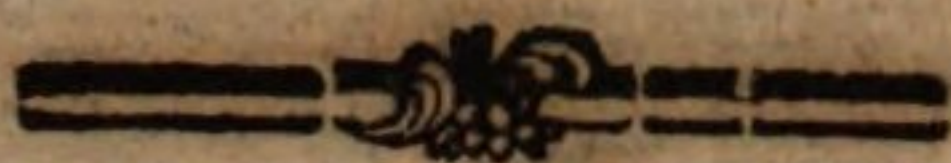
Aestus febris maior, & continuus semper malus est.

Peior inaequalis, ficcus, aridus.

B 3

Pessi-

plenus ac fortis erat. HAEN Rat. med. P. II. pag.

Pessimus, qui circa vitalia haeret extremis vel frigidis, vel tepentibus.

Frigentem circa iudicationis tempus mox incallescere bonum est.

Ardores topici in acutis ominosi.

Non ideo tamen in febribus blando calori fidendum est.

Fatum portendit vrens cum pulsatione arteriarum in certis corporis partibus, aegro iam debilitato.

Febri iam multum prouecta ardor circa praecordia & arida sitis aut siticulofitas malum.

§. 6.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS.

Et qua parte corporis inest calor, aut frigus, ibi morbus.

Qui supersunt intus in hypochondriis ardores, febre perfrigerata, malum, tum alias, tum inter sudores.

Siquis a frigore, quum sudat, cito rursus incalcescat, grauissimum habet malum.

Contra qui incendio conflaquant, ad medici manum torpidi, sitibundi, fastidiosi, aluo suppressa, oppressi, exsoluuntur.

Qui cum sudatiuncula vigiles crebro exardescunt, malum.

§. 7.

COROLLARIA.

Ex his intelligitur

In quibus febribus maior calor sit, & minor?
quinam bonus & malus?

Cur febris ardens adeo celeris & periculosa?
quae septimum diem raro transit, quarto necat.

Vnde calor inaequalis, & quid significet?

An calor mordax solum in febribus putridis?

Quinam sint effectus caloris nimii?

Et quandonam huic symptomati mederi oporteat?

Quum vero calor & eius causa adeo diuersa sit, quibus remediis calorem restinguere debeamus?

§. 8.

CVRATIO.

Necessarium febris symptoma calor est; eius itaque excessus, quem vero definire arduum, vnice compesci debet.

Varia caloris forma, gradus, & causa indicationem ponit.

Nimius siccat, torrefacit, densat, salia & olea humorum acriora reddit, praesentem putredinem auget.

Vnde pater, cur & quando huic symptomati obnitendum sit?

In cura scilicet caloris febrilis respici debet ad causas remotas, a quibus calor nimius producitur. Hinc

I. Si oritur a sola circuitus velocitate. Praesidio erit

- a. Venaesection, vt moles mouendorum minuatur.
- b. Potus diluens, humectans, acidulus.
- c. Regimen temperatum.
- d. Balnea, pediluua.

II. Si validior inflammatio in corpore denso aestum producit metuendum, hunc mitigabunt.

- a. Larga & iterata venaesection.
- b. Balnea, femicupia tepida.
- c. Aer renouatus frigidiusculus.
- d. Copiosus potus acidus, saponaceus, acetosus.
- e. Tenuissima stragula, culcitrae &c.

III. Biliosorum ardorem optime moderatur

- a. Regimen frigidum.

b. Potus acidus, gelidus. *

c. Epithemata ad frontem, ad rasum caput,
ad plantas pedis.

Lotiones.

Decubitus supra lectum.

Situs erectus.

IV. Calori putridarum febrium efficaciter sub-
uenit

Regimen frigidum supra commendatum.

Et larga spiritus vitrioli cum multa aqua,
syrupo, melle, decocto remixti admini-
stratio. **

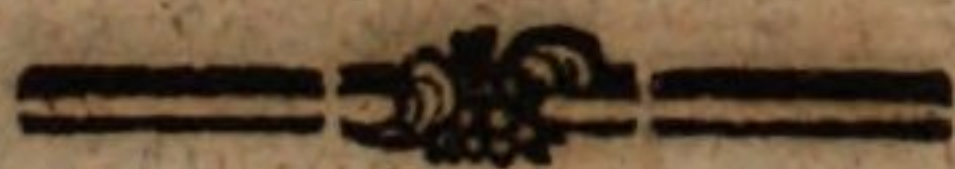

B 5

SI-

* Hic uti & aer frigidus non ad thermometrum, ut re-
cte etiam monet STOLLEVS, sed ad lancem rationis
definiendus est. Excessus aequè nocere potest.

* TISSOTVS Avis au peuple.

SITIS.

§. 1.

Molesta sensatio, quae nos cogit ad assumenda potulenta, vocatur sitis.

Haec febricitantes plerumque vel mox ab initio, vel in decursu pro ratione caloris, & siccitatis magis minusue vexare solet.

§. 2.

Ea varias offert modificationes, practico scitu utiles. Datur enim

Sitis ingens,
arida,
inexplebilis,
fastidiosa.

§. 3.

C A V S A.

Non siccitatem sed acrimoniam, stimulum, inflammationem pro causa agnoscit. Siccissimo ore & lingua saepe nulla sitis observatur; & contra his partibus humidissimis, & largissimo potu ingesto, tamen sitis sat acris aegrum interdum affligit.

§. 4.

PROGNOSIS.

Ex siti sola nulla certa prognosis erui potest:
valida

valida non mala est: probabilis, quae ardori, sititati sese addit.

Suspecta vero inexplibilis, quae nullo potu fedari potest; si vna vox rauca & stridula est, discrimen habet.

At vero peius est, omnino non sitire, aut sitim cessare, praesentibus tamen causis sitim facientibus.

Hinc in febre ardente — biliosa — putrida — maligna faucibus & lingua aridis, fuliginosis aegrum non sitire perniciosum est.

§. 5.

C V R A.

Sitis, & quae sitim saepe comitari solet, determinata alicuius potus apperentia ad medicatos naturae instinctus pertinet, cui liberaliter succurrendum est.

Varia autem potus genera pro diuersa tum aegri, tum morbi natura exhibere praestat.

Conueniunt interdum aquosa, subacida, acida.
Veluti. Decocta fructuum horaeorum.

Aqua & acetum cum melle & sacharo.

Serum lactis tartarifatum — tamarindinatum.

Limonada.

[Decoctum

Decoctum cremoris tartari cum sacharo.
 Julapium aceto mixtum.
 Infusum Roob Sambuci.
 Succus fructuum horaeorum expressus
 cum aqua.

2do. Interdum nitrosa.

v. c. Decoctum hordei vel auenae cum nitro &
 oxymelle.

Decoctum altheae cum nitro, melle, vel
 syrupo.

3tio. Subinde magis conducunt demulcentia.

v. c. Decocta farinacea.

Emulsio amygdalina.

Decoctum altheae. Inf. rad. liquiritiae &c.

Lac triplo aqua dilutum.

4to. In vehementi aestu, & humorum corrup-
 tione vi vitae incitata prae reliquis commendari
 meretur potus ex acidis meracis, & spiritu vitrioli,
 quem magna subinde dosi propinare fas est, exem-
 plo TISSOTI.

5to. Sin magna adest virium debilitas, cardia-
 ca magis conueniunt, vt

Serum lactis vinosum.

Vinum ipsum multa aqua dilutum.

Infusa leniter aromatica.

Vinum

Vinum meracum, sed manu suspensa exhibitum.

6to. Adhuc in nonnullis febribus calida praestant, in aliis frigida.

7mo. Si febris valde ardet, & cutis sicca, arida est, iuuat nares, os, fauces simili decocto vel aqua fouere, colluere, gargarizare.

Hinc eundem in finem suadenda epithemata, cataplasmata, enemata.

In bibendo demum is canon obseruandus est, vt aeger saepe bibat, sed parua copia, ne oneretur ventriculus.

DEBILITAS.

§. 1.

Impedita, fracta, vel sublata facultas exercendi motus voluntarios vocatur debilitas. Eadem cum sensu obtusi doloris, qualis percipitur a labore, & defatigatione, Lassitudo appellatur.

§. 2.

Duplex vero datur debilitatis species, animalis & vitalis, quae sedulo distingui debet; quum ab Auctioribus practicis saepius confusae multam disceptandi, errandique occasionem praebuerunt.

Animalis illa est, ubi homo non potest libere, facile & constanter motus voluntarios exercere. Haec iterum diuersos gradus habet.

Vitalis appellatur illa, quae ex fracta vi motrice cordis & arteriarum nascitur, cui suppar alia, quam iure neruosam dicas, a nervis singulari modo laesis oriunda.

Exemplum est debilitas in malignis quibusdam morbis. Haec saepe imponit specie debilitatis verae.

§. 3.

Debilitas ab aliis, nec male, diuiditur in veram, & spuriam.

Vera

Vera est, quam infert vel iactura fluidorum, vel relaxatio, irritatio, defatigatio solidorum.

Spuria vero, quae peculiari irritamento nervorum, aut consensui debetur. Haec in principio, illa in progressu morborum acutorum frequentissime occurfat.

§. 4.

Vtraque & vitalis, & animalis, docente ita rerum usu, plerumque seiuncta in aegrotis febre laborantibus existit; quandoque tamen vna consociantur.

§. 5.

Praeterea adhuc monendum est, debilitatem vitalem per saepe dari fictitiam, quae medicum facile seducere possit, ut contrariam medendi methodum amplectens morbum & aegrum pessime corrumpat.

Hinc summa cura & studio inquirendum est, an, quae apparet debilitas, vera sit, an mendax & fictitia. Tantundem enim nocent cardiaca in spuria, quantum auxiliantur in vera.

§. 6.

AETIOLOGIA DEBILITATIS.

In ipsa medicatione parum refert scire, an a negato, impedito, aut presso fluidi nervi motu de-

debilitas oriatur. Medicus in fluidum nerveum directe agere nequit; proque suo lubitu eius motum nunc accelerare, nunc remittere. Quare remotas & potiores debilitatis causas solum expositurus ero.

1mo. Fomes febrilis siue intus natus, siue a foris in corpus intromissus prima & frequentissima omnis lassitudinis, & debilitatis causa est. *

Haec vero diversimode organa motus afficit, unde varia debilitatis species oritur; ex qua diuersa febris diuisio & indicatio repetenda.

2do. Illuies vel saburra in primis viis contenta ** maxime sicubi turget.

3tio. Temperies; & debilitatio iam praegressa. ***

4to. Euacuationes immodicae, intempestivae, non indicatae, v. g. venaesectionum, purgantium, emeticorum, sudoriferorum.

5to.

* Verior omnibus pensitatis haec debilitatis causa erit, quam abundantia sanguinis, feri, pituitae &c. si iuuat euacuatio, non iuuat demendo superfluum, quam nocivum, & infestum. Exemplum praebet febris epidemica catarrhalis 1782. de qua eleganter disserit Cl. WITWER.

** Ill. ZIMMERMANN von der Erfahrung. — Tissot de febre putrida.

*** HUXHAM de febre lenta nervosa. — STOLLE aphorismi de febre pituitosa, maligna. De malignitate.

5to. Mala medicatio.

6to. Miasma putridum, aut similis ingeniⁱ contagium.

7mo. Discessus materiae ad nervos.

8uo. Gangraena imminens, & putrefactio.

§. 7.

An dantur certa debilitatis vitalis signa?

Ex quo fallaciam mendacis ominari licet?

In quo casu debilitatis verae cognitio ardua?

Num debilitas malignitatis index?

An in vere putridis, vbi debilitas adest, cortex secure adhibetur?

Aut cuius generis putrida fuit, in qua cortex mox a principio datus tam praeclare iuuit?

An debilitas, quam putrida, quam maligna quam denique variae debilitantes causae generant, iisdem auscultat remediis? an eadem methodo tractanda?

In qua specie debilitatis vesicantia sunt erigentia.

An datur debilitas a plethora, quae venesectione leuatur? & in quo error AA. consistit?

§. 8.

CVRATIO.

Debilitati animali ex sua causa aestimandae eadem medela opponi debet, quae ipsi morbo quem comitatur. Nec, qui mos feminarum docte infanientium est, statim ad nutrientia, eupeptia, & roborantia confugiendum est. Vinosa, erigentia, neruina morbum a sua indole deflectunt, & maxime alienum reddunt.

In vera debilitate vitali, quam accurate hausta morbi & symptomatum notio persaepe declarat, conueniunt

a. Cibus & potus leniter aromaticus, reficiens, irritans. Praecipue viuum prudenti manu exhibitum. *

b. Medicamenta simili virtute praedita v. g. Angelica, Serpentaria virginiana, Contraierua, Moschus.

c. Roborantia neruina, vti Cortex peruuianus.

In spuria debilitate euacuantia saepissime requiruntur. **

Canon

* HUXHAM ep. Tom. I. de febre lenta neruosa.

PRINGLE de febre maligna.

** Errat HAENIUS, dum ait: „verum quacunque ratione,

Canon practicus. In his vero adhibendis id
tenendum est.

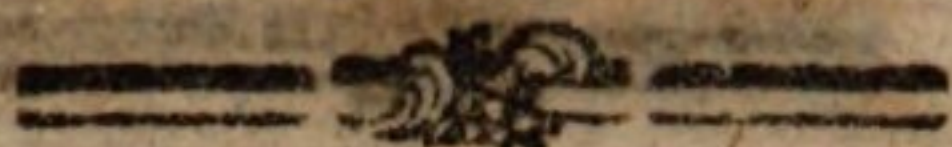
Vt opportuno tempore, & iusta dosi propi-
nentur.

Atque vbi contraindicatio est, ea ante vel re-
moueat, vel urgente necessitate declinetur.

C 2

NAV.

„ tione ex his datis causis debilitas ortum duxit,
„ venaesectione semper opus habebit. „ R. med.
P. 4. pag. 34.

NAVSEA FEBRILIS.

§. 1.

Fastidiosa ventriculi commotio vomitum intendant vocatur nausea.

Plerumque comitem habet appetitum imminutum, vel deletum, fastidium, sensum plenitudinis, forditiem oris, & linguae; subinde cephalalgiam, vertiginem, & leues animi defectiones.

§. 2.

Causae febrilis nauseae, quas observatio frequentius occurrere docuit, sunt

1mo. Cruditas ab ingestis cibis nata, quam febris superueniens magis corrumpit & alienat. * Huius diagnofin praeber anamnesis.

2do. Illuies biliofa, pituitofa, quam producit fomes & materialis causa febris intermittens, biliofae, pituitosae, gastricae.

3tio Miasma & contagium febrile ventriculum occupans nauseam saepe pertinacem & ingratham excitat. Hinc patet ratio, quare hoc symptomata adeo frequenter & omnis generis febribus quin ipsis etiam inflammatoriis subinde se adiungat.

4to. Levis inflammatio ventriculi vel in decursu, vel circa finem febris nata quandoque nauseam

* HAENIVS R. M. T. 1. T. 9.

seam gignit, & vomitum, cuius origo saepissime medicum effugit, & nonnisi post mortem in secto ca lauere detegitur.

5to. Idiosyncrasia ventriculi interdum quoque febrilis nauseae author est, quem ex temperie, & sedulo examine dignoscere licet.

6to. A vermibus per febrim irritatis saepe excitatur nausea, quae singularem medendi methodum reposcit. At non aequè semper facile est, hos inquilinos sanitatis hostes ex suis, quae in scholis praedicantur, signis diuinare.

7mo. Consensus.

§. 3.

C V R A.

Nauseam a cruditate & illuue in febribus gastricis, biliosis, pituitosis, exanthematicis ortam tollit emeticum.

Eam vero, quae vnice debetur irritationi, & spasmodici ingenii est, saepe antispasmodica, subinde diaphoretica profligant.

Nausea a vermibus nata, pro diuerso aegri, symptomatum, & morbi statu, nunc euacuantia, nunc lenia anthelmintica, nunc iunctum ex utroque medicamentum poscit.

Consensuali inuestigata causa, & oppositis huic auxiliis, subinde neruinis optime succurremus.

Antiphlogistica methodus vnice locum habet si occulta inflammatio ventriculi motum peristalticum inuertit.

Post vomitum arte peractum relinquitur interdum nausea diuturna, ingrata, quam emesis denuo concitata pessime exacerbaret. Huic medentur grata acida, mucilaginosae, antispasmodica, quae excitatum tumultum sopiunt, & acriorem ventriculi sensum obtundunt.

Laudatur ad hunc usum celebre RIVERII antiemeticum, quod ex sale Absinthii & succo limonum componitur, inque ipsa sub mistione nata efferuescentia deglutitur.

Idem pulchre conducit in nausea & vomitu, ut aiunt, hysterico; qualis etiam in febribus ex ventriculi idiosyncrasia nascitur.

VOMITVS.

Violenta eorum, quae in ventriculo continentur, per guttur superius expulsio, vomitus audit.

§. 1.

DIFFERENTIAE.

Vomitus idiopathicus.

sympathicus,

symptomaticus,

leuatorius,

criticus,

inanis.

A materie, quae ore reiicitur, vtiliter vomitus distinguitur in saburralem — biliosum — pituitosum, cruentum &c.

§. 2.

Symptoma vere proprium constituit febris biliosae, pituitosae* — putridae.**

Nec infrequens est in primo febris intermittentis, & variolarum stadio.

Accedit interdum pleuritidi, peripneumoniae.***

C 4

Urget

* STOLLE - HVXHAM - DAMIANI.

** HVXHAM.

*** ZIMMERMANN Erfahrung — STOLLE Rat. med. T. I.
Aphorif.

Urget mox ab initio cum insigni angore, & praecordiorum oppressione in febris maligna putrida, aut uti HUXHAMVS vocat, pestilentiali. *

§. 3.

CAUSAE VOMITVS FEBRILIS.

Non omnes enarrabo causas, quae vomitum producunt, sed illas solum, quae febrilem certa fide excitare solent.

Earum vero aliae sunt domesticae, aliae extraneae. Ad utramque classem spectat

1mo. Cruditas ab ingurgitatione cibi, vini, quam ipsa docet reiectio.

2do. Illuies biliosa, pituitosa. Hanc indicat lingua, sapor, color expulforum, natura febris, & leuamen.

3tio. Vermes in primis viis stabulantes. **

4to. Miasma febrile cum saliva resorptum, & ventriculo adhaerens.

5to. Aluus diu calausa. ***

6to.

* HUXHAMI Oper.

** Ab hac causa in febris catarrhali epidemica oriebatur vomitus. Beschreibung der Epidemie. Giesen 1782.

— VAN DEN BOSCH.

*** Quum aeger febris epidemica laborans per octiduum aluum haberet adstrictam, omnia ingesta ore reddidit, ut ilei metus oriretur.

6to. Inflammatio ventriculi manifesta, occul-
ta. *

7mo. Inflammatio hepatis, & duodeni ** vel
consensu, ut aliqui opinantur, vel propagatione,
quod probabilius est, vomitum producit assiduum,
aut recurrentem; adsunt fere eadem symptomata,
quae febrem biliosam comitantur, unde facilis in
diagnosi error colligitur. Quare multo iudicio opus
est, ut vera vomitus causa & sedes detegatur. Hanc
forte ob causam monet timidior ut videtur ultimis
annis in concitanda emesi STOLLEVS aphor. de cogno-
scendis febribus §. 841. Cautus sis in emeticis, &
purgantibus propinandis, iterandis, ne signa fabur-
rae fallacia habeas pro veris. Et §. 843. Si dubites
de euacuatione instituenda, notandum, eam plerum-
que plus nocere, praeter rem factam quam omis-
sam, ubi fuerat indicata. Quod tamen effatum, pa-
ce magni viri dixerim, nimis generice dictum, adeo-
que erroneum esse, autumo. Pauca infortunia non
illico nos inflectere debent.

§. 4.

PROGNOSIS.

Damnatur merito vomitus immodicus & inanis.

C 5

Sin-

* HAEN Rat. med. Tom. 9. II. - STOLLE.

** HOFFMANN Dissertat. de hepatitide. - HOME Princi-
pia medicinae.

Sincerus ex se non malus est, nisi a mala causa proficiscatur, quam vero non sinceritas materiae eiectae, sed adiuncta symptomata certius denotant.*

Ominosus est ille, qui post acutum hypochondrii dolorem subito infestat perseverante nausea, & angore.

Mali ominis est vomitus, qui iungitur cum delirio & singultu.

Pessimus, qui inuadit aegrum iam debilitatum — insanientem — comatosum — singultientem.

§. 5.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS.

Pauci, celeres, biliosi, meraci vomitus mali sunt in alui subductione celeriore, & pertinaci lumborum dolore.

Ex vomitibus anxietates, clangores, oculi concretionem lanuginosam habentes, furiosa.

In vomitu si quis siticulosus sit, & sitis exors fiat, malum est anxiosis vigilantibus.

In meracis vomitibus singultus malus, mala etiam conuulsio.

In

* Sincrum bilis & pituitae vomitum toties salutarem vidit STOLLEVS, & nihilominus cum HIPPOCRATE sincerum vomitum vt pessimum praenuntiat in aphorismis! !

In omni purgatione redundante frigiditas cum fudore perniciofa est, & qui infuper fiticulofi, in his malum.

Præfusus autem vomitus, & niger, & liuidus, malus est. Si vero etiam omnes colores idem vomuerit, perniciosum est.

Celerrimam autem mortem significat liuidus & male olens.

Est etiam lethatis ruber vomitus, & maxime, si cum dolore vomatur.

§. 6.

CURATIO VOMITVS.

Vomitum a cruditate & illuuiæ absente inflammatione, tollit emesis, & multus potus diluens, acescens, saponaceus.

Sin inflammatio vna adsit, ea prius abigenda est congruis remediis.

Spasmodico subuenit potus diluens, leniter diaphoreticus; vehementiorem sedat paregoricum & enema.

In vomitu a contagio cum dolore epigastrii & angore prodest infusum diaphoreticum large exhibitum, cataplasma simile, & medicamentum lene alexipharmacum.

Ast ubi ex signis elucescit, inflammationem siue ventriculi, siue contigui visceris vomitum producere, ab omni irritante remedio abstinendum, & præter

praeter nota inflammationis auxilia partim molientibus partim discutientibus cura vomitus tentanda est. Quum personata saepe inflammatio viscera abdominis teneat, diligens eius inuestigatio nequaquam omittenda est, quum error semel commissus reparari nulla arte queat.

Clanculum subinde vermes assiduum & molestum vomitum creant, cui pro varia febris & symptomatum ratione varia methodo succurrendum est. Generatim purgantia anthelminticis iuncta, interdum emetica requiruntur. Ab vtrisque abstinere decet, si corpus valide turbatum.

DELIRIVM.

§. 1.

Qui ideas ab internis causis natas ad res externas refert, aut praeter rationem alienos a suis mores induit, dicitur delirare.

Triplex ergo delirii genus datur; aliud in verbis, aliud in moribus, aliud denique in actionibus.

Saepe febrientes non aliud mentis alienatae signum edunt; quam aliquid insoliti in moribus. Subinde aegri incongrua duntaxat actione desipiunt, quo spectat risus, vultus gelatinus, corrugatio palpebrarum, venatus floccorum, vellicatio.

§. 2.

MVLTIPLIX HVIVS SYMPTOMATIS DIFFERENTIA.

Datur delirium idiopathicum,
sympathicum,
symptomaticum,
accessorium* periodicum, continuum,
mite, vel ferox,
taciturnum, mutans,
phreniticum. **

§. 3.

* Accessorium voco, quod in singulis febris accessibus incidit, & iterum disparet, nonnullis paraphrosine dictum.

** Delirium phrenitidis symptomaticae, quale in biliosis subinflammatoriis subinde occurrit, & ipsemet priori anno observavi.

§. 3.

CAUSAE DELIRII.

1. Exaestuatio, ebullitio febrilis. Ab hac imprimis causa vagum, nocturnum, & periodicum delirium nascitur; eo magis, vbi diathesis cerebri peculiaris, saepe gentilitia, non facile explicanda, in febricitante praextiterit. Delirium in febre intermittente, & ephemera huic causae originem debet.

2. Illuies biliosa, pituitosa, putrida in primis viis collecta mentem frequentissime alienare solet, cuius vim infatuantem nouis & pulcherrimis exemplis demonstrauit Cel. STOLLE.*

3. Decubitus ad cerebrum. Per febriles motus pars quaedam materiae acris, biliosae, pituitosae, phlogisticae, septicæ ad caput deferri, ibique haerens teneram medullam nerueam vehementius irritare videtur, vnde æquabilis actionum tenor validopere inuertitur. Debilitas, Irritabilitas aucta, & calor hanc delirii genesisin proniorem reddunt & augent.

Huc spectat delirium pleuriticoꝝ, peripneumonicorum, puerperarum, ardentium, variolarum &c. delirium in pleuritide biliosa post venæsectionem.**

4.

* STOLLE Rat. med. P. III. cap. de Phrenitide.

** STOLLE Rat. med. T. I.

4. Metastasis. Humor serofus, biliosus, saniosus, lacteus &c. in febribus gastricis, putridis, malignis, erisypelaceis, puerperalibus ad caput manifesta ratione depositus periculosissimum delirii genus producit, saepe nulla arte amouendum. * Grauiissima hanc delirii speciem symptomata comitantur, ut stupor, insensibilitas, grunitus, respiratio magna, sublimis, pulsus vibrans, saepe durus &c.

5. Inflammatio cerebri. Humor valde acer, aut phlogistici ingenii ad cerebrum delatus similiter ut in aliis partibus inflammationem generare potest, leuiorem, grauiorem, occultam, manifestam. Probant hoc assertum non solum phaenomena in quibusdam phreniticis obseruata, sed etiam sectio cadaverum, ** de qua tamen id adhuc monere debeo, me cum Cel. PRAECEPTORE non quemuis vasorum siue meningum siue corticalis substantiae infarctum pro vera inflammatione habere. *** Praeclare & sincere-

* Exemplum habet STOLLE R. M. T. 3.

** MORGANGI de Sedibus & causis morb. — STOLLE T. III. SCHROEDER.

*** Encephalon inflammatum cum delirio obseruari; inflammatum quoque mente sana STOLLE Rat med. P. 3. pag. 206. Praeclare & sincerissime STOLLEVS: Id solum difficile videtur, ut accurate determines, an vera atque inflammatoria phrenitis sit,

sincerissime de hac delirii specie monet Cel. STOLLE:
Id solum &c. &c. &c.

6. Inflammatio & gangraena viscerum cum cerebro consentientium. Num vera, num remota tantum delirii saepissime obseruati causa sit, nec disquiro, nec sustineo. Scimus, & hoc in artis exercitatione sufficit, inflammato v. g. ventriculo aegros delirare; idem contingere interdum accedente aliorum viscerum gangraena.

7mo. Vt remota causa hic praeteriri nequit dominantis epidemiae singulare ingenium, quo fit, ut humor vel stimulus febrilis frequentius caput petat, & nunc coma, nunc delirium, nunc apoplexiam generet. *

§. 4.

SIGNA FUTURI DELIRII.

Imminens vero delirium sequentia praefagiunt.
Somni breues, interrupti, insomniis turbati.

Oculi

sit, an vero sympathica, aut etiam aliunde proueniat: etsi enim in scholis medicorum phrenitidum distinctiones accurate tradantur, earundem tamen diagnosis penes lectos aegrorum non raro anceps reperitur. Tom. 3. Rat. med. pag. 200.

* Conf. SYDENHAMVS — PRINGLE de febre biliosa. — WERLHOF. obseruat de febribus. — STOLLE Rat. med. pluribus locis.

Oculi viuidi, scintillantes, torui, vagi, defixi, oblique tuentes.

Sufurrus aurium, & capitis grauis, assiduus.

Silentium ad interrogata.

Curis ficcitas strigosa cum vrina parcior, pallida, vel absque nubecula.

Respiratio celeris, & inaequalis.

Mores, sermo, gestus insoliti iamiam praesentis iudicium praebent.

§. 5.

PROGNOSIS.

Delirium nocturnum, placidum, accessorium raro malum est.

Neque metuendum est illud, quod ab irritabilitate, & cerebri diathesi peculiari ortum trahit. *

Constans etiam & ferox delirium, si reliqua symptomata non valde mala fuerint, per saepe periculo carer.

Aliquando delirium incidit circa crisin, quod facto iudicio sponte pacatur.

D

Con-

* Septimo die inter signa optima incipit canere, clamare, diuersas historiolas enarrare, ad rogata inepte respondere. Dato opio quies, somnus, denique mentis constantia sequebatur. STÖRK Ann. med. I. pag. 18.

Constans & ferox cum vrina parca, pallida, sine contentis, aluo difficili, rara, alba; cutis siccitate, ariditate, tendinum subsultu, artuum tremore, maxillarum contractione ad ingerenda depositionem feri ad ventriculos cerebri, infra tentorium cerebelli atque ad thecam vertebrarum factam significat & mortem certam.

Delirium assiduum cum pulsu frequenti & molli; aut frequenti contractoque, simul accelerato; respiratione parva accelerata lethale est; est enim depositio ad cerebrum facta non amouenda.

Furiosum continuum cum clamore, ingenti virium conatu, fuga, assumendorum auersione plena, notissimis antea, & amicissimis non agnitis periculosissimum.

Taciturnum, musitans, aut morbida mentis indifferentia, indolentia cum pulsu praelanguido, & carphologia valde malum.

Taciturnum cum spiratione magna, sublimi conuulsionem vniuersalem & apoplexiam portendit a metastasi.

Assiduum cum aestu assiduo, peruigilio pertinaci, Carotitidum & temporalium forti pulsatione, sudore colli, respiratione magna, sublimi, offensante, anxietate, iactatione, stragulorum impatien-
tia

ria, conuolutione, grunntu, venatu floccorum; oculis conuiuentibus immotis, vel ad lucem pupilla immobili, cum extremorum frigore, liuore; aluo suppressa, vrinis parcis, aquosis; cute sicca, abdomine elato, denso, & aegro doloris sensum edente, si contrectetur, inflammationis internae, septicæ, malignæ signum est, & instantis mortis certæ. *

§. 6.

PRAESAGIA HIPPOCRATIS.

Tremulae, obscurae desipientiae, & vbi aegri continuo quasi attrectando aliquid palpant, valde phreniticae. Praediçt. L. I.

In febribus mentis emotiones taciturnae, perniciosae.

Quae deliria cum risu fiunt tutiora, quae cum studio, periculosiora.

Deliria circa necessaria pessima. Coac.

Quodsi in hypochondrio pulsus quoque insit, perturbationem significat, vel delirium. Juxta ventrem in febre palpitantes mentis emotiones faciunt.

D 2

§. 7.

* STOLLE Aphorif. de cog. febribus pag. 248. Facile liquet, cel. virum omnia fere signa lethality hic collegisse, quae in multis aegris cum delirio morientibus obseruauit; quaeque etiam sine delirio per se horrenda esse, experientia docet: separet igitur lector, & colligat, quae frequentius aut separata, aut collecta in aegris dari obseruatio docuit.

§. 7.

CVRATIO.

Quum adeo diuersae delirii febrilis causae esse possunt, fatis patet, non vniuersalem dari curationis methodum, sed pro varietate causae varia requiri remedia,

Longe alia certe medela adhiberi debet in delirio idiopathico, quam symptomatico; alia vbi delirium ab inflammatione nascitur, alia vbi a bile, ferro, exanthemate sensorii communis fibras vehementer laceffente. Hinc saepe vacuandum est, saepe auertendus a cerebro impetus, saepe temperandus aestus, & mitiganda acrimonia.

Princeps vero regula est, vt misso Symptomate magis inquiratur in ipsam morbi, cui se adiungit, indolem, huicque, non delirio apta medicina inueniatur,

Frequens delirii causa est nimius febris impetus; eum sedant

a) Enemata saepe applicata. Eluuntur enim sic faeces, laxantur & foventur vasa intestinorum, auertitur impetus a capite, simulque diluens liquidum hac via impertitur.

b) Potus diluens, sedans, egelidus; affatim
datus

datus sæpe illico aestum, & mentis aberrationem absterfit. *

Paratur ex decoctis radicum vel seminum. Placet simplicissimus ex aqua, saccharo, & melle. Subinde emulsa conferunt. Vitrioli spiritum tenui cerevisiæ instillatum pro potu ordinario dedit sydenhamus.

c) Pediluvia, epispastica pedum, crurum.

Illa laxando, haec irritando impetum & copiam humorum derivant versus inferiores corporis partes, adeoque ab encephalo auertunt. Facile autem patet, & epispastica, si acriora fuerint, nocere posse, hinc ea duntaxat applicari debere, quae ita motum humorum per partes inferiores augent, ut per reliquas non vna nimis instigetur.

Solis balneis & veteres & recentiores deliria febrium symptomata pulcherrime dissiparunt.

d) Situs erectus, & in sedili.

Hunc prae ceteris maxime commendat sydenhamus - Grantius & ille quidem tanti hunc facit, ut reliqua alias commoda remedia plane nihil efficere contendat, nisi aeger extra lectum in sedili resideat.

D 3

e)

* Notabile exemplum est, quod refert MEAD monit. & praecept.

ZACVT. Lusitan. obseru. med. pag. 98. notabilem refert historiam.

e) Scarificatio, hirudines *

Larga narium haemorrhagia ipsam etiam phrenitidem iudicatam esse, monuit GALENVS & HIPPOCRATES; iuvat autem partim minuendo nimiam circuitus velocitatem, partim auertendo impetum, dum per externa carotidis vasa sanguis maiori celeritate prouehitur. Sed quaecunque huius leuamenti causa fuerit, innumeris Auctorum obseruatis euietum est, scarificatione & hirudinum applicatione deliria, vt putant, phrenitica hisce remediis nunc mitigata, nunc omnino sedata fuisse.

f) Euacuantia.

Saepe numero bilis acrior in ventriculo haerens delirium excitat graue, imo furiosum, quod multis falsa phrenitidis specie imponit. Sed qui epidemiae regnantis indolem & sordium biliosarum signa bene cognita habet, a fallacibus quibusdam signis se adeo ludificari non patitur, sed causam delirii veram directe adoriatur; propinatisque emeticis fordes biliosas, a quibus forte per consensum mens perturbatur, expellet.

Lux tenebrae, assensus: Contraria.

Aegri, quibus delirii futuri metus est, vel qui
iam

* Conf. MEDICVS Samml. von Beobachtungen von dem Nutzen der Blutigel in der Hirnwuth. HuxHAM oper. T. I.

iam delirant in loco ab omni strepitu remoto, & in tenebris retineri debent. ASCLEPIADES in luce haberi aegros voluit. Optime CELSVS, qui neutrum perpetuum esse dixit, & hinc vtrumque experiri iussit; alios enim a tenebris, alios magis a luce turbari.

Altera regula est, vt delirantium voluntati, & desiderio medicus non temere reluctetur. Nam docuit obseruatio, mentem illico pacatam fuisse, dum aeger voto potitus est.*

Iam CELSVS monuit: Quorundam vani metus leuandi sunt — Quorundam audacia coercenda — Quorundam tristes cogitationes discutiendae, ad quod symphoniae, cymbala, strepitusque proficiunt. Saepius tamen assentiendum quam repugnandum est, paulatimque & non euidenter, ab his, quae stulte dicuntur, ad meliora mens abducenda.**

D 4

Non-

* Pulchrum & graue exemplum de se ipso narrat Cl. HERZ Magazin zur Erfahrungsseelenkunde. Ersten Bandes 2tes Stück. Mox ab initio sequens mihi placuit annotatio:

Ueber die Benennung meiner Krankheit waren und sind meine Aerzte noch nicht einig, einige nennen sie ein Faulfieber, andere ein bössartiges Kataralfieber, andere ein hitziges Nervenfieber; & tamen celeberrimis ciuitatis medicis vsus fuerat.

** Lib. 3. c. 18.

Nonnullos concentus musicus iuuit, & lectio. *
 Pluribus id exemplis confirmat historia medica. **

CO-

* Celebris musicus febre acuta laborans septima die morbi incepit delirare absque vlllo fere interuallo cum summis clamoribus, fletu, terroribus & vigiliis perpetuis. Tertia ferocis delirii die aeger voluit, vt concentum musicum coram ipso instituerent. Aegre hoc concessit medicus. Verum illico redibat vultui serenitas, conuulsiones cessabant, lachrymatur praegaudio, atque sentiebat talem delectationem, quam nec ante, nec post morbum vnquam a suauissima quacunq; harmonia habuit. Imo, quod mirum, aberrat febris, quamdiu durabat musicus concentus, illoque cessante redibant statim omnia mala.

Inexpectatus successus fecit, vt renouaretur mirum illud remedium, & semper idem sequebatur successus. Expertus hoc solamen aeger de nocte etiam coegit, vt cantaret custos, quae ipsi aderat, sicque per 10. dies continuato hoc remedio integre curatus fuit. Academ. des Scienc. A. 1705. Simile exemplum, vbi adhuc citius sequebatur sanatio in artis saltatoriae magistro in Actis parisiis. ejusdem anni habetur.

** STOLLE R. M. Tom. 3.

COMA. SOPOR.

§. I.

Somnus longus, gravis, aliquantum hebes dicitur sopor, ut distinguatur a somnolentia, quae aliquando in febribus incidit, non mala, imo quandoque salutaris; * & propensionem in somnum aegre cohibendam, aut somnum ultra modum protrahum denotat.

Annot. Coma apud HIPPOCRATEM diuersam significationem habet, & indicat propensionem in somnum vix cohibendam cum vigilia, aut cum somno. Inde origo diuisionis in coma vigil, & coma somnolentum. Quid vero sub vtraque intellexerit, bonus senex non declarauit, eius vero commentatores dissentiunt; optime, ut videtur, explicuit GALENVS. Commune amborum est, quod tollere non possint oculos, sed mox grauentur, & dormire velint. Proprium vero alterius, quod illi statim dormiant profunde, & diu; hi vero vigiles versent se, alia super
D § aliam

* Ita Cel. P. in Semiologicis, ut diuersas somni morbose species distingueret, & alia vocabula ad eas signandas adhibet. Rectissime monet ex defectu bonarum definitionum, quod ipsemet non semel expertus sum, confusionem nasci in historiis morborum.

aliam phantasia adueniente & mentem mouente, & somnum interdicente, vnde semper vigiles manent, surgere vero non possunt, & agere illa, quae vigilantium, sed deficiunt magis, quam si vigilarent, & grauantur, & cataphora detinentur, vt speres, si concesseris, eos facile dormituros; concesso autem iis hoc, nedum dormiunt. Coma ergo secundum HIPPOCRATEM assidua somnolentia est, siue somnus sequatur, siue non.

§. 2.

DIVISIO.

Coma idiopathicum,
sympathicum,
symptomaticum,
criticum,
turbulentum.

§. 3.

CAVSAE.

Plurimae diuersae, & saepe oppositae causae, vt sanum in homine somnum, ita etiam morbosum in febricitante producant; e quibus tantum illas hic recensebo, quae singularem medici attentionem postulant.

Metastasis.

Grauiissima soporis febrilis causa est translatio materiae febrilis ad caput, quae sensorium commune
ita

ita afficit, & disponit, vt nascatur inuincibilis dormiendi cupido & necessitas. An agat premendo, an distendendo, an alia & forte multiplici ratione, difficile dictu. Soporis & pericula cum eo coniuncti diuersitas suadent, non vno modo soporem in febribus excitari. Quo copiosior vero & tenacior materies est, quae caput petit, eo maiori in periculo aeger versatur. Obscura, lenta, tenuis saepe aptis remediis mature adhibitis debellari potest; subita, manifesta, spissa in febre admodum acuta difficulter dissipatur. Signa metastasis sunt etiam signa huius soporis. Spes omnis curae posita est in deriuantibus, quam vero eludit saepius mali vehementia, dum breui tempore more apoplectico iugulet, vti in febribus intermittentibus, rheumaticis, erysipelatosis, exanthematicis ex singulari epidemiae vagantis ingenio fieri assolet. *

Decu-

- * Quidam ex febre rheumatica per 14 dies decumbens, repente delirabat, tandem sopore apoplectico correptus paucos post dies periit. Multum aquosi laticis inter vtramque meringem, & in ventriculis lateralibus inuentum est. STOLLE Rat. med. T. 3. pag. 133.

Iuuentula die Octobris morbi 9na ad nosocomium deportabatur, exhibuit symptomata febris compositae ex lenta neruosa, biliosa, & inflammatoria, sanguis detractus. Vomuit amurcam. Pulchre habuit,

Decubitus.

Humores vi febris, aut aberratione ad caput maiore impetu ruentes ita cerebrum, eiusque medullam replent, & afficiunt, ut continua vel interrupta cum vel sine delirio nascatur somnolentia. Haec causa si inualefcit, aut perseverat, poterit oriri congestio, stagnatio, effusio, maxime, si faueat diathesis, aut febris mali moris fuerit.

Huc spectat sopor periodicus — sopor malignarum — variolarum — & febris lentae nervosae.

Huc coma somnolentum febris, quam descripsit SYDENHAMVS. In febre quadam epidemica aegri quandoque ad aliquot septimanas dormiebant, non nisi validis clamoribus expergefacti, mox iterum in soporem relapsi, unde febris comatosae nomen huic morbo imposuit. Primum fere morbi recedentis signum erat, quod aegri in congruum aliquod cibi siue potus genus flagitarent, quod & concedere solebat. An eandem agnoscit causam febris comatosa

buit, conualescere visa. Die 20 Octobris pulsus citatior, supprimitur sputum, stupor, grunnitus, aluus morosa, inperspirabilis cutis. Tandem stupor maior, & sine mente. Grunnitus assidui, urinae plerumque naturales & parcae. Die 24 periit. Resecta caluaria encephali vasa turgere, ventriculos vacuos, at infra cerebelli tentorium tres uncias feri cum modico virore flauiscentis continuit. Ibid, pag. 148.

sa ab HALLERO dicta, cuius breuem historiam exposuit in opusculis pathologicis?

Miasma volatile.

Singulare, vti obseruationes docent, febrium epidemiarum ingenium est: ab hoc pendent symptomata, quae constanter morbum popularem comitantur, & vario tempore varias partes adoriuntur. Hinc diuersus eiusdem febris lusus, & decursus.

Si itaque miasma errabundi ingenii caput petit, producet delirium, stuporem, cephalalgiam, soporem, aliosue cerebri affectus nunc magis nunc minus significantes, quos medicus ex cognitione dominantis epidemiae aptius, quam ex ipso morbo diiudicabit.

Sordes in primis viis.

§. 4.

PRAEDICTIO.

Coma ex causis & febris ingenio aestimari debet: hinc varium inde augurium ducitur.

Verum, graue, & mox in principio febris acutae superueniens grauissimum praefagit morbum. Non ita in infantibus, pueris, quibus admodum familiare,

Hinc

Hinc frequens somnolentia ante variolarum eruptionem non mala.

Contra in scarlatinosa febre sopor perniciosus.
STOLLE.

Mali ominis haberi debet in decursu acutorum, vbi cum aliis malis signis coniungitur.

Sin oritur ab aluo diu suppressa, futura parotide, imminente exanthemate miliari, neutiquam ominosus est.

Malus est, cum oculorum conuiuentia, & palpebra pendente.

Sed cum deglutitione difficili, sonora, impossibili in morbo non anginoso saepe lethalis: notat enim metastasin ad cerebrum. STOLLE.

Delirio superueniens interdum bonus, interdum malus est.

Bonus est, si delirium domat, & somnus placidus est: malus vero, si pulsus debilis, extrema frigida.

§. 5.

PRAENOTIONES HIPPOCRATIS.

Somnus vigilia, vtraque modum excedentia malum.

In acutis commotio, iactatio, somnus turbulentus conuulsionem aliquibus significant.

Somni

Somni profundi neque turbulenti firmam crisi-
fin significant, turbulenti vero cum labore corporis
incertam.

Vbi somnus delirium sedat, bonum.

Febres ex praecordiorum dolore malignae sunt,
sopor in his pessimus.

§. 6.

C V R A T I O.

Quum tam multae & diuersae causae hoc sym-
ptoma, etiam quoad faciem dissimile, generant, spon-
te patet, etiam diuersam medendi methodum indi-
cari. Hinc causa ante per sua signa diligenter in-
uestiganda est, quam medicus aliquid decernat.

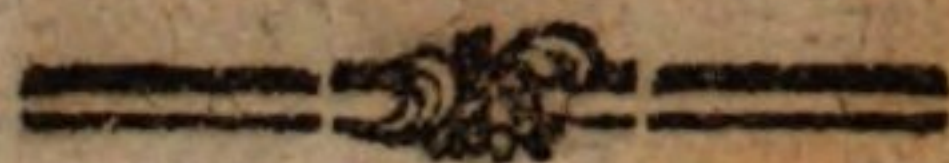
Generatim conueniunt ea, quae in delirio, cum
vtraque affectio fere ab iisdem causis, sed diuersimo-
de agentibus producat.

Vti vero non omne delirium, ita nec omnis
sopor peculiari artis auxilio oppugnari debet. Ab-
surdum est in quouis comate irritamenta admouere.

Siquando cura symptomati huic adhiberi de-
bet, ea a deriuantibus, reuellentibus, praeparanti-
bus petenda est. *

§. 7.

* Peruigilium raro singularem medelam poscit; hinc
consultius mihi visum est, illud vt & alia, quae
STOLLEYS habet, symptomata transmittere.

§. 7.

COROLLARIA.

Qui sopor nulla medicatione eget?

In qua specie vesicatoria, in qua neruina, in qua cardiaca indicantur?

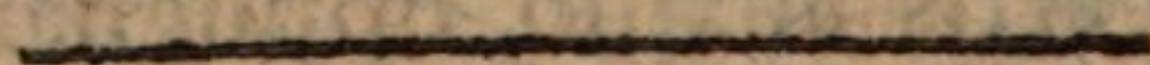
Qui sopor sibi permittendus est?

Ex quibus signis cognosco soporem lethalem esse?

Cur adeo frequens in pueris?

Quid a sopore timendum? Quinam absolute lethalis? immedicabilis?

Quomodo ab eadem causa nunc delirium, nunc sopor.

DIAR.

DIARRHOEA.

§. 1.

Copiosa & frequens alui deiectionis vocatur Diarrhoea, vel alui fluxus.

Pro materie habet excrementa, humores inquinatos, illuviem, saniosa, corrupta.

§. 2.

DIVISIO.

Variae alui fluxus species a medente distinguere debent, quum detur

Symptomata,

Critica,

Leuans,

Cruda,

Cocta,

Colliquatiua,

Inscia, vel aegro inscio excreta.

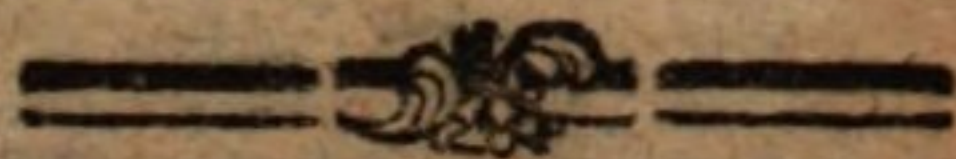
A materie vero, quae aluo excernitur, biliosa, serosa, mucosa, cruenta, alba, splendens, carunculosa.

§. 3.

Hinc liquet, multiplicem alui fluxum esse quoad materiam, causam, modum, effectum, eventum.

E

§. 4

§. 4.

Si diu continuat fluxus: exhaurit, debilitat, laxat: hinc laxitas solidorum, iactura fluidorum, debilitas, animi defectio, tumores pedum, crisis impedimentum.

§. 5.

CAUSAE.

Plurimae sunt causae, quae alui fluorem in febribus excitant; interim sequentes prae ceteris notari merentur.

Illuvies varia.

Saburra, bilis, mucus, pituita, vel mole vel acritate molesta contractilem valde tubum intestinalem stimulat, eiusque motum peristalticum accelerat.

Oritur ab erroribus in diæta, & regimine commissis, a causa febris, ab ipsa febre.

Solvitur sponte; melius & breviori via artis vacuantis adminiculo.

Subinde tamen iste alui fluxus tam copiosus & longus fit, ut reprimentia desideret.

Neglecta emesis in febrium initio.

Observavit SYDENHAMVS neglecta in principio febrium gastricarum emesi succedere longam, molestam,

lestam, ominosam diarrhoeam, quam, nisi immodica fuerit, secundum artis regulas, vel enemate, vel purgante adiuuare confert; noxiam, & ob fractas morbo vires periculosam emetico sustulit acutus naturae mysta SYDENHAMVS.

Decubitus.

Subito interdum materies cruda, cocta, acrior ad intestina fertur, & varium alui fluxum generat; idque non solum in febribus gastricis, simplicibus, complicatis, annuis, stationariis, sed in inflammatoriis quoque obseruatur. Est tunc prudentis medici, sedulo perpendere, an diarrhoea haec symptomatica sit, an critica; quo morbi tempore contingat, a qua inprimis causa oriatur? quale sit epidemiae ingenium? quomodo aeger ferat?

Plerumque salutare molimen naturae est, cui obistere non licet; cum inopportune & praecociter cohibita aegros in magnum discrimen coniicit. Subsequitur tumor, anxietas, dolor, inflammatio, delirium, sopor, parotis. Sollicita attentione medicus poterit detegere, an profit alui fluxus, nec ne. Bonus etiam immodicus esse potest, quem cohibere idoneis remediis non semper facile est.

Inflammatio.

Initio pleuritidis, peripneumoniae oritur subinde diarrhoea, quam damnat HIPPOCRATES, SY-

DENHAMVS, & experientia. A radiis inflammatoriis ad intestina conuersis eius ortum deriuauit SYDENHAMVS; nec male, etsi veram symptomatis causam non declaret. Iuuat enim, quae inflammationi opponitur, venaesectio. Si nihilominus continuat, malum praebet augurium. In quadam epidemia pleuritidis obseruauit STOLLEVS primis morbi diebus alui fluxum, minime perniciosum: An simplex & sincera fuit thoracis inflammatio?

Dissolutio humorum gangraena.

Si febres gastricae, putridae, malignae valde perniciosae sunt, oritur in vltima periodo diarrhoea foetita, saniosa, cruenta pene colliquatiua gangraenae & mortis nuncia. Pulsus, facies, extrema, venter, & excrementorum odor hanc alui fluxus causam euidenter produnt.

Mitior est, neque semper intercina, quae in febribus vere putridis * ex dissolutione nascitur, Diarrhoea. Eam compescit aut moderatur methodus antiseptica, roborans, cui interdum vini rubri vsus & alia pro re nata efficaciter iunguntur.

Prae

* Veram & adaequatam febris putridae notionem haecenus desideramus. Certe multas hoc nomine inscriptas febres apud AA. legimus, quae falso ita appellatas esse, ipsa enarratio, exitus, & medendi ratio docet.

Prae reliquis valet pulvis aut decoctum radicis Arnicae.

Num etiam ferum lactis aluminosum?

Regimen, medicamenta.

Subinde alui fluxus a causis plane extrinsecis producitur, quas ideo a causis ipsius morbi diligenter discernere oportet; ne turpis in diagnosi error medentem in contraria abducatur.

Eiusmodi vero sunt perfrigeratio repente admissa, potus frigidi, aciditusculi, laxantes, eccoprotici; largior nitri usus, a quibus non raro in corporibus peculiari idiosyncrasia donatis fluxus alui excitari solet.

Haec igitur remoueri, perspiratio vero suppressa calidis intus & extus adplicatis reuocari debet. Remedia, quae huic fini consequendo inferuiunt, ipsa febris designabit.

In primis haec diarrhoea obest in acutis pectoris morbis.

§. 6.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS

In alui perturbationibus & vomitionibus sponte obortis, siquidem, qualia oportet purgari, purgentur, confert, & facile ferunt; sin minus, contra. Inspicere ergo oportet & regionem, & anni

tempestatem, & aetatem, & morbos, in quibus oportet euacuari, vel non. Sect. II. Aph. 2.

Et quibus deiectiones, si residere permiseris, neque moueris, veluti ramenta subsident: & si pauca sunt, paruus est morbus: si multa, magnus.

Verum si alui excrementum liquidum est, expedit nec stridere, nec crebro & pauculum quid excerni - si vero affatim saepe deiiciat, periculum est, ne in animi deliquium incidat. In Prog.

Oculorum rubedo in febre orta diuturnam alui malignitatem significat. In Coac.

Quibuscunque morbis incipientibus bilis atra sursum vel deorsum eruperit, letale.

In febre ardente aluus affatim erumpens, letale.

Valde aquosum, aut album, aut ex viridi flauescens, aut vehementer rubrum, aut spumosum deiicere, mala haec omnia.

Malum quoque est, & exiguum, & glutinosum, & album, & subpallidum - His autem magis letalia fuerint nigra, aut pingua, aut liuida, aut mali odoris. In Prognost. *

§. 7.

* Omisi aliqua, quae vera non sunt, etsi & in his quaedam valde limitari debent v. g. mali odoris - glutinosum - flauescens.

§. 7.

CVRATIO.

In curatione prius inuestiganda est causa singularis, vnde alui fluor ortum ducit; dein applicanda sunt ea, quibus acre leniri, irritatio mitigari, stimulus subduci, vel aliorum determinari queat.

Ex effectu & cognito epidemiae ingenio agendorum ratio sumitur.

Nimia, vbicunque incidat, si modo aliqua salutis spes affulget, sisti debet. At id difficulter quandoque, & cum periculo, praestari, sciendum est.

Primo igitur omnium inquirendum est, an Diarrhoea tollenda sit, nec ne?

2do. Quibus hoc remediis efficiendum?

Pro diuersitate causarum, febrium, & modi, quo fluxus hic peccat, diuersa etiam methodus requiritur.

Conueniunt in genere.

Lenientia, quae acrimoniam diluunt, obuolunt, inuiscant, cui indicationi maxime inferuiunt decocta mucilaginosae ex hordeo, auena; fago, althaea, lacte. Exemplum praebet cholera * dysenteria,

E 4

* Conferatur SYDENHAM de cholera. — TISSOTVS Avis au peuple de eodem morbo.

teria, diarrhoea symptomatica scarlatinae, morbillorum. His solis tamen raro fidendum esse, observatio docet.

Euacuantia. Saburralem, aut a sordibus natam, non lenientia, sed euacuantia tollunt. Hinc purgatio vel emesis sola in hac diarrhoeae specie sanationem absoluunt. Quatenam vero praeferri debent, tempus, observatio, & ingenium morbi indicabunt * In ancipiti casu medici sagacitas consilium dabit. ** Euacuantia autem tantum locum habent, si firma & sana viscera sint, humores non liquefacti, viresque id permittant. Verbo, quando spes est, materiam irritantem & noxiam sic expelli posse.

Conueniunt autem cathartica leniora, mannata, rhabarbarina aliis coindicatis mixta, caute, & refracta dosi exhibita.

Ex emeticis quibusdam lenior ipecacuanha, aliis tartarus emeticus laudatur. Ambo locum habere possunt, ut neutri parti adhaereamus: Tutior tamen ipecacuanha est.

Ad-

* Pulchre de seriori usu euacuantium disputauit BRENDÉLIUS.

** Ad ancipites casus pertinet diarrhoea illa, quam in febre pituitosa observauit STOLLEVS P. 2. R. M. pluribus funestam, aegre sistendam; cur huius non meminerit in aphorismis, non capio.

Adstringentia. Solummodo conueniunt, vbi vel humores nimio impetu ad intestina propelluntur, vel ea copia & frequentia ex ano effunduntur, vt vires vitae inde prosteruantur.

Symptomatica igitur, debilitans, nimia hoc remedii genus postulat; at necesse est, vt medicus omni studio & opera adhibita se certum reddat, intempestium, nimium, & ideo cohibendum esse alui fluxum.

Praecox eius compressio pessima, vt vidi, mala producere potest. *

Varia hunc in finem ab auctoribus commendantur, nec, vt reor, eadem in quouis nimio fluxu conueniunt. Probatoria recensebo, quorum singula ad lectulum aegri seligenda: Reprimunt quippe alui fluxum decoctum radicis Arnicae, Lig. Campechense, Laudanum liquidum SYDENHAMI, opium, Diascordium, Rad. Columbae; Clysteres ex theriaca cum lacte, & farinosis.

Opium, Diascordium, etsi a magnis viris datum, & vt nullus dubito, in quibusdam casibus profuturum, caute & raro vsurpandum esse, ditat sana ratio.

E 5

Dis.

* Idem notauit STÖRKIVS Ann. med. - GRANT de febribus.

Dispellentia, quae humores maiori velocitate ad intestina fluentes aliorum detarminant, felici quandoque euentu diarrhoeam sanant. Simplex alui fluor, *Dysenteria* * datis sudoriferis debellata legitur. Solo stragulorum pondere sudorem expri- mendo, sistebat vomitum & diarrhoeam in peste SYDENHAMVS. Eadem de causa opem subinde tulit venaesectio in diarrhoea symptomatica, quae acci- dit hominibus aetate florentibus, plethoricis, in- flammatis.

Hinc patet, in quo febris & alui fluxus genere haec methodus conueniat.

SPAS-

* SYDENHAMVS de *Dysenteria*. • STOLLE R. M. T. 3. de *Dysenteria*.

SPASMVS ET CONVVLVSIO.

§. 1.

Violenta, inuita, inordinata fibrarum muscularium actio spasmus dicitur: Musculorum autem, inprimis artuum, vehemens & inuita contractio convulsio audit.

Spasmus igitur, sensu nunc inter medicos vulgari, magis affectio est villorum aut partium musculosarum, quae ipsa etiam viscera & vasa frequentissime occupat. Convulsioni autem nomine rectius intelliguntur violentae quaevis musculorum voluntariorum contractiones.

§. 2.

DIVISIO.

Spasmodum vti & convulsionum multiplex in febribus differentia obseruatur, dantur enim

1. Idiopathicae.
2. Sympathicae.
3. Symptomaticae.
4. Criticae, *
5. Vniuersales, vel particulares v. g. artuum superiorum, inferiorum, vnius brachii, dimidii lateris &c.
6. Epilepticae.

Annot.

* Qualem bis obseruauit Clariss. P.

Annot. Alias spasmorum differentias, ut lentorum, coarctantium, infantium, quod medenti nihil indicationis praebeant, rectius omitti censeo. Inutilis quoque diuisio est conuulsionum in tonicas & clonicas. *

§. 3.

S P E C I E S.

Subsultus tendinum,

Tremor manuum, brachiorum, totius corporis.

Conuulsio artuum — linguae.

Tetanus.

Spasmus cynicus.

Trismus.

Singultus.

Stridor dentium.

§. 4.

C A V S A E.

Eadem causa, quae producit delirium, perur-
gillum, dolorem, inflammationem siue aucta, siue
neruis propius applicata spasmos & conuulsiones
creat, maxime, si corpus fuerit irritabile, iuuenile,
aut a praegressis erroribus debilitatum.

HIPPOCRATES, quem plurimi Auctores practici
nimis

* GAVB. Pathologia de Spasmis & Conuulsionibus.

nimis pie sequuntur, duas omnino conuulsionis scaturigines ponit, nimiam repletionem, & euacuationem. Ultima manifesta est; de priori merito dubitandum; saltem explicatio ab Auctoribus data non omnibus arridet. * Recensebo illas, quae obseruatori manifesta, & medicum in medendo regere queunt.

Sordes in primis viis.

Iam GALENVS obseruauit, quosdam homines in febribus repente conuulsione prehendi, qui illico liberabantur, quum bilioso superueniente vomitu stimulus eliminatus fuerat.

Vidit STOLLEVS plures febre biliosa affectos conuulsionibus tentari, quas vomitus aut spontaneus, aut arte excitatus breui tempore compescuit.

Caput dolentes, ait HIPPOCRATES, cum calore delirantes, intercepta aluo, toruis oculis, facie florida, opisthotono corripuntur. Prorrh. L. 1. Quae magis indicant sordes in primis viis, quam distensionem in vasis sanguineis capitis, & praesentiam plethorae nimiae. **

Miasma

* Hinc orta est doctrina conuulsionis a plethora.

** Ita opinabatur SVITENVS; rectius vero censuit ex eodem HIPPOCRATE STOLLE & BRENDL. Rat. med. P. 2.

Miasma acve volatile.

Hinc intelligitur causa convulsionum in variolis, morbillis, febribus petechialibus, malignis, quas SYDENHAMVS, TISSOTVS, HUXHAMVS, alique obseruarunt. Atque hoc convulsionum genus est, cui neruina & camphora tam pulchre subueniunt.

Molimen criticum.

Materies morbi acrior soluta & mobilis reddita dum exitum ambit, varios excitat spasmos, neruorum affectus, convulsiones, pro varia temperiei & morbi conditione. Quae igitur naturae molimina probe distinguere oportet, ne contrariis & in-tempestiuis auxiliis naturam a recto tramite abducamus. Huc pertinet convulsio ante eruptionem variolarum, vomitum criticum, metastasin ad axillas, crura, vel alias partes externas.

Metastasis.

Pessimi ominis vero sunt spasmi & convulsiones, quae ex translata ad cerebrum materie ortum ducunt. Hoc fieri noscitur plerumque ex symptomatibus, quae hanc perniciosam materiae depositionem comitantur. Saepe effectus est calefacientis methodi, aut regiminis; saepe oritur a refrigerio, saepe a peruersa medicatione. Numerosa huius causae exempla in obseruatoribus prostant. Aliqua ipse vidi.

vidi. Caue tamen ne consensuales pro idiopathicis habeas.

Inflammatio cerebri.

Si ea fuerit vel morbi, vel stimuli morbofi ad cerebrum translati natura, vt vasis impacta inflammationem producat, facile patet, non solum alia inde nasci debere symptomata, sed aliam quoque medendi methodum requiri. Difficillima autem huius causae cognitio est, quum infallibilia inflammati cerebri signa in multis certe casibus deferrentur, quaeque ab Auctoribus in febribus statuuntur teste STOLLEO * & propria experientia in phreniticis frequenter defuerint.

Inflammationes viscerum abdominalium.

Maximum inter viscera, caput, & alias partes consensum esse, docet physiologia, & cadauerum ex febre conuulforum contemplatio. Inflammato diaphragmate risum sardonium obseruauit HAENIVS. Spasmos frequentissime, conuulsiones non raro febris biliosa comites habet, vbi post mortem sectio viscerum inflammationes detexit. Num inflammatio, num acrior bilis & saburra inflammationis genitrix distensionum causa sit, determinare non ausim.

Eua-

* Absoluta & lectu dignissima est Cel. STOLLII disputatio de Phrenitide T. 3. R. M.

Euacuationes immodicae.

Aluo vel sanguine immodice fluente conuulsiones oriri notum est. Quum vero etiam in febribus eiusmodi profluvia contingant, manifestum est, notas inde conuulsiones nonnisi illis remediis componi posse, quae nimios humorum fluxus sistunt, aut coercent.

Hinc abortus in variolis, & febribus gastricis, putridis - haemorrhagiae narium, vteri - venae sectiones profusae - largissimae deiectiones graues inducere conuulsiones visae sunt, saepe letales.

§. 5.

PRAESAGIA.

Prognosis varia est pro natura, magnitudine, numero, varietate causarum, a quibus conuulsio producitur.

Tremor manus ab adstante infcio aegro in febre acuta adprehensae valde malus.

Malus item tremor linguae, dum eam exporrigere aeger iubetur.

Ab euacuatione nimia vel debilitate natus minus periculi habet.

Conuulsio, quae instante iudicatione hypochondriacos & hystericas inuadit & exercet, quin alia mala signa adsint, periculo caret.

Si

Si in febre valde acuta post euacuationes magnas conuulsio sequitur, malum.

Conuulsio tendinum subsultui, delirio, comati superueniens pessima.

Lethalis vero, quae in morbi apice inter signa cerebri inflammati oritur.

Si retrogresso exanthemate conuulsio sequitur, desperatus aeger est, nisi illud denuo & cito prodeat.

Ante eruptionem variolarum orta plerumque boni augurii.

Si post vrinam crassam prius emissam mox aquosa pellucida mingitur, dein conuulsio sequitur, perniciosum.

Conuulsio vehemens cum delirio perpetuo & feroci pessima.

§. 6.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS.

Conuulsio in febre nata, eodem die desinens bonum.

Conuulsio in febre nata sedat febrim eodem die, aut postero, aut tertio. Si vero tempus, in quo incipit, transgreditur, et non desinat, malum est.

Conuulsio in febribus perniciosa est, minime vero pueris.

In conuulsionibus vocis interceptio diu durans mala est.

Solvitur autem vrinis multis aceruatis derepente prodeuntibus.

Sudores autem paulatim oborientes profunt — aceruati vero laedunt.

In distentionibus & ante & retro contingentibus, si maxillae solvantur, lethale.

Febriles in dorsum distensiones vrinae geniturae similes solvunt.

Si a febre detento collum derepente inuersum fuerit, & vix deglutire possit, tumore non existente, lethale. S. 4. Aph. 35.

§. 7.

COROLLARIA.

Cur post vrinas tenues, pallidas, aquosas metuentum delirium est, aut conuulsio?

Cur mala conuulsio, quae delirio superuenit, & quando?

Cur validissimae aliquando conuulsiones plus terroris quam periculi habent, dum in aliis tremores tam periculosi sunt?

An criticae semper tutae?

Ex quibus signis colligi potest, idiopathicas esse conuulsiones, aut consensuales?

Quando consensuales etiam damnandae sunt?

§. 8.

§. 8.

C V R A T I O.

Quum diuersae imo & oppositae omnino causae febriles spasmos & conuulsiones producant, necessarium est, illas sedulo inuestigare, ut cognitae distentionis causae debita medela applicetur. Nullum enim datur remedium, quod vbique conueniat. Antispasmodicorum vsus subinde inutilis, saepe damnosus est. Adhaec dantur conuulsiones in longum excurrentes, quas indirecte modo oppugnare licet; dantur aliae, quarum causa a medico vtut sagaci determinari nequit. Hinc medicus in biuio constitutus sollicitè attendere debet, ne mala arte aegrum pessumdet, vel morbum aggrauet. *

In genere profunt illa, quibus acre lenitur, mobile redditur, vel eliminatur; unde diluentia, laxantia, reuellentia, euacuantia in multis casibus cum fructu adhibentur.

Diluentia ex emollientibus herbis parata; emulsa farinosa, oleosa; tepida, frigida.

Viētus ex hordeo, auena.

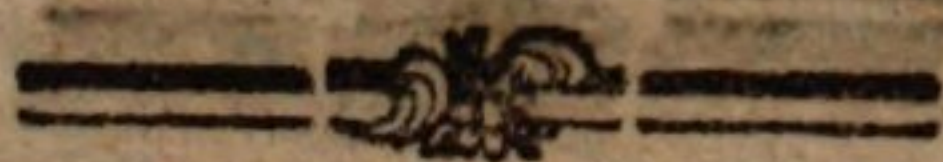
His quippe acrimonia eneruatur, vasa laxantur, vrinae & sudori vehiculum praebetur, ut commodè per has vias materia morbosa exire possit.

Laxantia si solida valde tensa sunt, aut inflam-

F 2

matio-

* Exemplum erudiens offert. Richter über die Fieber p. 80. — p. 246. — p. 254.

mationis metus habetur, conducunt ea, quae tensionem relaxando tollunt, vt

a. Fotus, epithemata, pediluua, femicupia.

b. Potus tepidi, mucilaginosi.

c. Inunctio.

Reuellentia. Quae impetum & copiam humorum a capite vel aliis partibus deriuant, vt

a. Balnea pedum vel fotus.

b. Epispastica.

c. Fricatio lenis.

d. Vesicatoria.

e. Clysmata saepius applicata.

Euacuantia, quae tum solum indicantur, vb per signa constat, turgentem in primis viis illuuiem conuulsionis causam esse. v. g. in febre gastrica, biliosa, in febre cum vermibus complicata.

Sed in his exhibendis id obseruandum est, 1mo vt materies satis diluta sit & mobilis. 2do. vt blandis duntaxat pharmacis & praesenti morbo accommodis euacuatio sollicitetur. Exemplum felicitis eiusmodi sanationis suppeditauit STOLLE. *

Sedan-

* Rat. medendi P. II. & III. capit. de phrenitide.

Sedantia in quibusdam casibus locum habent, commendat LINDIVS, adhibuit GRANTIVS, HUXHAMVS; sed magna cautela opus est. Ab opio & narcotico in vehementi febre praeprimis abstinendum, quum & alia benignioris ingenii nocuisse visa sint. Causa igitur & opportunitas sola indicationem suppeditant. Eam dignoscere exercitati magistri est.

HAEMORRHAGIA NARIVM.

§. 1.

Largum sanguinis e naribus profluuium in febribus diuersi generis non solum frequenter superuenit, sed etiam peculiarem non raro curam postulat.

§. 2.

DIVISIO.

Symptomatica.

Consensualis.

Critica.

Stillans; stillicidium.

Immodica.

§. 3.

CAVSÆ.

1. Impetus sanguinis ad Caput, Congestio.
2. Consensus - spasmus.
3. Dissolutio sanguinis.
4. Epidemicae ingenium.
5. Vis naturae medicatrix.

§. 4.

PRAEDICTIONES HIPPOCRATIS.

Sonitus aurium cum visus hebetudine & narium grauedine mentem emouet, & sanguinem profundit.

Qui.

Quibus surditas cum capitis grauitate & praecordii intensione, & ad splendorem turbatio, sanguinem profundunt.

Vndecima die contingentes sanguinis stillationes difficiles sunt.

In sanguinis fluxione multa aut singultus, aut conuulsio mala est.

Capite grauati, iuxta sinciput dolentes, peragiles sanguinem effundunt, tum alias, tum siquid in ceruicem contendat.

Ceruicis dolores, valde rubri oculi, sanguinis eruptiones significant.

Febricitantibus, quibus quidem rubores in facie, & capitis dolor fortis, & venarum pulsus, his sanguinis fluxio plerumque contingit.

Quibus vero in huiusmodi febre caput dolentibus, pro tenebris ante oculos apparentibus visus hebetudo contingit, vel splendores obseruantur, & pro oris ventriculi morfu in hypochondrio siue ad dextra, siue ad sinistra aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione illis pro vomitu sanguinem de naribus fluxuram expectandum est, magis autem iuuenibus trigésimum vero annum, vel & senioribus, minus, sed his vomitiones expectandae.

Qui caput dolent, stupore detenti, dolorosi, oculum rubicundum habentes, sanguinem effundunt.

Sanguinis stillae pusillae malum.

§. 5.

CVRATIO.

Salutaris, critica, etsi largior fuerit, non praepostere supprimenda est. Tantum illa, quae modum excedit, & vires vitae labefactat, cohiberi debet.

Magnam sanguinis iacturam aliqui, uti historia medica docet, impune tulerunt. Quapropter cautela, & diligenti omnium circumstantiarum perpenfatione opus est, ne vel temerario ausu, vel coeco obsequio impulsivi vim naturae inferamus, eiusque motus salutes perturbemus. Si vero intendatur sanguinis e naribus fluxus eo usque, ut vasa collabantur, extrema palleant, pulsus debilis, parvus, intermittens fiat, tunc illico fraenum iniiciendum est. Huic usui inferuiunt

- a. Refrigerantia externa, interna.
- b. Pediluvia.
- c. Epithemata ad frontem.
- d. Solutio vitrioli albi in aqua rosarum naribus attracta.
- e. Adplicatio cucurbitae ad nucham.
- f) Affusio frigidae, gelidae. *

STA-

* Suadent aliqui ligaturam - sed parum inde expectandum esse reor.

STATVS NERVOSVS.

§. 1.

Symptomata peculiaria, saepe graua, imo terribilia ab affecto systemate nerueo vnice oriunda producunt illum febris statum, quem STOLLEVS nuper *neruofum*, Angli febrem *neruofam* appellant.

Non quidem inter symptomata febrilia apte collocatur, quum non tam morbi quam aegri maiore irritabilitate donati effectus sit; recipi tamen eatenus potest, quod in febrientibus non raro occurrat, & nisi bene agnoscatur, grauibus in medendo erroribus ansam suppeditet.

§. 2.

Symptomata vero, quae hunc statum denotant, sunt

Tremores singularum partium,

Exigui & euanidi spasmi musculorum magis irritabilium, *

Frigora extremorum.

Clangor insolitus, meticulosus, sine causa manifesta.

Varia animi pathemata; inprimis meticolosi-

F 5

tas,

* Cl. Prof. SENFT in suis institutionibus physiologicis partim obseruatione, partim ratione inductus statuit, dari musculos ex eadem functionum classe, quibus maior irritabilitatis gradus, a natura inditus sit; hosque ideo in morbis prae reliquis affici & perueriti.

tas, tristitia, mira animi irritabilitas, deiectio &c.
&c.

Tendinum subsultus.

Expauescentia tremula.

Pulsuum & caloris perpetua vicissitudo. *

Phantasiae.

Obliuio.

Sensuum externorum, maxime visus & olfactus
variae deprauationes. **

§. 3.

Causa huius status nervosi duplex est.

Imo praedispiciens, quae cardinalis: excedens
quippe

* Hoc symptoma videtur caracteristicum esse in febre
lenta nervosa.

** Etiam TISSOTVS in malignis. Avis au peuple. STOL-
LEVS multa alia symptomata, vt delirium multiplex,
risus, ploratus, conuulsiones, per vices, vniuer-
sales, partiales, temporarias, opisthotonum, para-
lyses, semiparalySES, aphonias cito euandas statui
nervoso annumerat, sed, quantum ego sentio, non
bene. Nam plurima horum, etsi a nervis affectis
& turbatis proficiunt, tamen non mobilitati mor-
bidae, sed irritationi duntaxat validiori rectius at-
tribuuntur; docetque rerum usus, in qualibet febre
& aegroto febre peracuta implicito haec saepissime
deprehendi; alia vero, vt paralySES, opisthotonum
stupores, conuulsiones vniuersales nonnisi a causis
violentis, vel a metastasi ad nervos produci, ideo-
que alius plane originis esse.

quippe mobilitas systematis nervosi. Haec plerumque sola characterem febris, ut aiunt, nervosae constituit, quum idem stimulus in alio sed vegeto & non mobili alium magisque regularem & simplicem morbum producat.

2do. Occasionalis, quae tum solum verae causae locum habere videtur, sicubi propria stimuli febrilis natura spasmodica fuerit, ut nervos praeter ceteris partibus magis obsideat, eorumque functiones turbet, quod rarius contingit, & forte in quibusdam duntaxat malignis admitti potest. *

§. 4.

Duplex status nervosi genus datur: alter verus est, alter spurius. Verus, ubi mobilitas a debilitate nata scaturigo est symptomatum, ex quibus hunc statum adesse cognoscimus. Spurius, ubi non tam mobilitas, quam irritationis vehementia symptomata nervosa gignit. Neglectu istius distinctionis contingit, ut passim apud Auctores & medicos omnis morbus pro morbo aut febre nervosa habeatur, ubi spasma, spasmodica phaenomena, dolores, convulsiones, torpores, debilitas observantur.

Dari

* Superueniens febris ait STOLLE qualiscunque, vnde-
cunque nata instar stimuli peregrini agit vices sup-
plens causae occasionalis.

Dari mobilitatem cum nimia fibrarum tensione non equidem inficias eo, sed eam tamen a priori multum discrepare; atque si omnia rite expendantur, proprium, vel intermedium genus **constituere**, neque a genuina mobilitate deriuari, inuestigando patebit.

§. 5.

Febres cum statu nervoso complicatae, ex omnium, inprimis HUXHAMI, observatione, qui accurate de hoc morbo scripsit, in ciuitatibus, tempore humido frigido — * & apud sexum femineum frequentius occurrant.

§. 6.

C V R A.

In vero statu nervoso requiruntur neruina, cardiaca, roborantia, ita tamen, ut princeps cura habeatur febris, cum qua coniunctus est. A praecoci aut intempestiuo eiusmodi remediorum usu species factitiae malignitatis producitur, & aeger summum

* Memini me in Collegiis pathologicis audiuisse, post tacita, & suppressa animi pathemata nihil aequae nervis inimicum esse, quam aerem humidum frigidum. Hinc vere mobiles sensilissima esse huius tempestatis hygrosopia. simulque ostendebatur analogia aetheris nervosi cum materia electrica.

mum incurrît periculum. Difficile est practicas dare regulas. Soli medendum excessui, & debilitati coctionem vel crisin impediendi. Hanc normam qui sequitur, raro errabit. A malignitate status neruofus plurimum discrepat: hinc diuersa etiam medendi methodus in vtraque vsum habet.

COROL-

COROLLARIA

EX

VNIVERSA MEDICINA.

I. Rationalis & solida praxis sine theoria bene culta neque subsistere, neque sine aegri discrimine exerceri potest.

II. Hinc famae suae male consulunt, qui bonum theoreticum a practico medico quam maxime diuersum esse, clamant.

III. Natura inflammationis neque in obstructione vasorum, neque ut alii volunt, in effusione sanguinis, sed verius in irritatione vasorum, partiumque sensibilibus ponenda est.

IV. Vnde liquido patet, quam nocius & periculosus omnium irritantium v. g. purgantium, emeticorum, sudoriferorum in hoc statu usus sit.

V. Indicato emetico nunquam purgans exhibendum est.

VI. Vesicatorica — Emetica — Venae sectiones utut debilitatem tollant, cardiaca dici non possunt, hinc iure merito ex horum classe sunt eiicienda.

VII. Tussi non semper apparatus emolliens & pectoralis conuenit.

VIII. Venae sectio in rheumatismo non raro principem locum obtinet.

IX.

XI. Datur Pleuritis, cui emeticum & vesicatorium opem fert.

X. Errant, qui in omnibus febribus gastricis, biliosis, saburralibus dies criticos, & succedentem crisin expectant.

XI. Malignitas febris non ex symptomatibus solum, sed ex alio fonte erui debet.

XII. Hinc valde errant, qui ex grauib. symptomatibus, uti a pulsu debili, exili, valde frequenti, ex subita prostratione virium, aut alienis morbo accedentibus, & valde periculosis morbum malignum denuntiari statuunt.

XIII. Optimum febrium intermittentium antidotum est cortex peruvianus.

XIV. Datur quidem phrenitis vera, sed ea rara.

XV. Ad tollendam epilepsiam, causa, quae illam producit, indagari debet.

XVI. Causae vero idiopathicae infestum hunc morbum producentes nullam radicalem curam admittunt.

XVII. In diarrhaea aromata, fomenta, emplastra, inunctiones aromaticae saepe grauit. nocent.

XVIII. Cardialgia in hysterice orta, a malo hysterico nunquam repetenda.

XIX. Paracenthesis in Hydrope quandoque optimum remedium est.

XX. Multae febres intermittentes sine Cortice peruuiano curari possunt.

XXI.

XXI. Quandoque venae sectio in febre intermittente bene instituitur.

XXII. Verna & autumnalis multum discrepant; sed magis in Cura.

XXIII. Febris lactea discerni debet a febre puerperali.

XXIV. Melius & verius vinum inter nobiliora cardiaca ponendum.

XXV. Axioma, quod sapit, nutrit, saepe verum est, saepe etiam falsum.

XXVI. An Caffeeae potationi debilior nostri aevi hominum sanitas tribui debeat, nondum evictum.

XXVII. Datur hydrops, qui melius catharticis, quam diureticis cedit.

XXVIII. Inflammatio datur resolubilis, datur alia, quae resolui non potest.

XXIX. A bile semper Erysipelas oriri, probabile non est.

Siebold, Karl Kaspar <<von>>,

Diss. inaug. de symptomatibus febrilibus

Wirceburgum 1788

Diss. 2130,16

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10850979-5

VD18 15119920-001